

ПРОБЛЕМИ ДОБОРУ НАВЧАЛЬНИХ ТА ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ТЕКСТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Добір навчальних та екзаменаційних текстів - це надзвичайно важлива й остаточно не вирішена проблема. До цього часу під час навчання студентів вищих технічних навчальних закладів читання навчально-технічної літератури, не приділялася належна увага відбору навчальних та контрольних текстів. Особливо це стосується навчальних текстів, хоча й екзаменаційні тексти часто підбираються недостатньо ретельно, без дотримання чітких принципів їх добору.

Лінгвістика тексту й методичні висновки щодо неї дають можливість поставитися до питання відбору текстів для навчання читання й контролю засвоєння матеріалу більш суворо й науково.

Для правильного використання лінгвометодичних даних на рівні тексту необхідно відмежувати цілі навчання читання англійською мовою від цілей отримання з англомовної літератури необхідної наукової інформації щодо теми, яка вивчається. При цьому пріоритет потрібно надати першій цілі, а друга може враховуватися тільки за наявності інших однакових умов, тобто тільки тоді, коли наукова література, яка вивчається з теми, відповідає усім вимогам, що ставляться перед повноцінним навчальним і контрольним текстом. «Керувати навчальним процесом можна тільки в тому випадку, – зазначає Є.С. Троянська, - коли текст, що лежить в основі навчання, спеціально й цілеспрямовано відбирається самим викладачем залежно від завдань, які стоять перед ним» [4: 278].

У процесі навчання вивчаючого читання особлива увага звертається на принципи добору текстів саме для цих цілей. Як зазначає Є.С. Троянська, текст для навчання вивчаючого читання повинен висвітлювати граматичні й лексичні особливості наукового стилю мовлення. Автор пропонує ситуативний підхід під час добору текстів, що забезпечує тематичний добір лексики – найбільш часто вживаної й складної, яка повинна вивчатися систематично.

Ситуативний підхід до добору текстів, а відповідно, і до добору лексики дозволяє «озброїти» студентів лексичним апаратом, котрий дасть можливість розуміти опис певної ситуації на матеріалі всіх наук.

Слід зазначити, що списки, словосполучень та клішованих речень, що стосуються тієї чи іншої ситуативної теми, повинні увесь час розширюватися й поповнюватися. На першому етапі навчання читання основним завданням студентів є оволодіння міцними навичками розуміння тексту на структурно-вербальному рівні і формування автоматичних навичок структурно-семантичного аналізу тексту. Використання на цьому етапі навчання читання текстів лише вузької спеціальності буде певною мірою перешкоджати виробленню зазначених вище навичок у результаті неминучого «втручання» в навчальний процес позамовної здогадки на основі фонових знань.

За відсутності міцних навичок впізнавання й розуміння граматичних

структур і контекстних значень слів та словосполучень, а також навичок самоконтролю й самокорекції робота з вузькоспеціальним текстом може призвести до спотворення смислу оригіналу.

У процесі навчання вивчаючого читання доцільно запропонувати диференційований підхід до добору навчальних текстів на різних етапах навчання. На першому етапі, коли основна робота ведеться в аудиторії з загальними для всіх студентів текстами і коли закладаються та закріплюються основи твердих знань і навичок з граматики й лексики, слід добирати такі тексти, які були б зрозумілими для усіх студентів. На другому етапі роботи, коли основною значення набуває вміння глибоко збагнути інформаційний зміст наукового тексту й вміння не тільки зрозуміти, але й усвідомити наукову інформацію, яка міститься в ньому, і коли робота ведеться на основі індивідуального позааудиторного читання, доцільно перейти до опрацювання текстів з вузької спеціальності. За умови такого підходу до добору текстів буде легше виконувати завдання, які, на перший погляд, суперечать одне одному: необхідність навчити бачити структуру тексту й розуміти контекстні значення лексичних одиниць і забезпечити можливості для глибокого проникнення в смисл наукового тексту, що читається. Такий добір текстів у деякій мірі полегшить завдання викладача, який не є і не може бути спеціалістом з усіх галузей науки.

Питання добору навчальних текстів вирішується легше, ніж екзаменаційних, бо навчальні тексти - тексти для аудиторного та позааудиторного вивчаючого читання - зазвичай бувають досить довгими, над одним і тим самим текстом працюють протягом тривалого часу, поступово вивчаючи його частини на декількох заняттях. Тому їх структурно-сміслова завершеність і комунікативна цінність зазвичай не викликають сумнівів. Що ж стосується екзаменаційних мікротекстів невеликого обсягу (2000 -3000 друк, знаків), то їм, на жаль, не завжди притаманні ці якості. Ці тексти дуже часто не відповідають вимогам смислової структурної завершеності, а також не містять тих одиниць невідповідності між іноземною та рідною мовами, що викликають найбільші труднощі під час читання іноземного наукового тексту і тому потребують особливої уваги та ретельного контролю у процесі навчання та екзаменів.

З метою ілюстрації зазначеного вище розглянемо деякі параметри англійських наукових текстів, які належать до галузі лінгвістики тексту та її методичного використання, які необхідно враховувати під час добору навчальних та екзаменаційних матеріалів.

1. Модальність тексту в широкому значенні слова - це різноманітні способи вираження ставлення автора до інформації, яку він повідомляє в тексті, різноманітна ступінь упевненості в її достовірності. Модальність тексту характеризується використанням цілої системи лексико-граматичних засобів вираження модальності (модальні слова й словосполучення, модальні дієслова, модальні синтаксичні конструкції).

Для того, щоб навчитися аналізувати різні види модальності на рівні тексту і способи їх вираження, потрібно підібрати відповідні навчальні й екзаменаційні тексти, у яких та чи інша модальність яскраво й чітко виражена.

2. Комунікативна єдність тексту виражається в послідовному розгортанні інформації - у чергуванні елементів відомого й нового, теми і реми. Для теоретичного дослідження теми рематичної структури

наукового тексту вже зроблено досить багато. Тепер черга за розробкою відповідних моделей, заснованих на певній системі вправ, що базуються на матеріалі англійських наукових текстів, щоб теоретичні досягнення у вивчення тексту були доведені до навчальної аудиторії та увійшли в комплекс структурно-семантичних параметрів наукового тексту, яким ми навчаємо, знання яких визначають на екзамені і які повинні бути відображені в текстах, відібраних для навчання читання та перевірки сформованості навичок.

3. Два види засобів творення тексту, забезпечуючи його тематичну та структурно-сміслову і комунікативну єдність, включають службово-стройові слова і словосполучення, членуючи тексти на окремі відрізки. Будь-який текст, щоб бути текстом, а не текстовим відрізком, повинен мати чітко виявлену тему, предмет розмови чи ряд менших взаємопов'язаних тем і предметів мовлення. Без заголовка надзвичайно складно побудувати модель тексту. Можливість дати заголовок — є критерієм «якості» будь-якого тексту, у тому числі й екзаменаційного. Добирати для навчання, і особливо для екзамену, потрібно мікротексти, а не незакінчені уривки, яким не можна дати заголовок, яким не властива структурно-змістовна повнота і завершеність. Цей недолік часто присутній у текстах, які відбираються як для письмового, так і для усного перекладу на іспитах. Подолати цей недолік нелегко, тому що викладачі, добираючи тексти, не є і не можуть бути спеціалістами в усіх галузях науки, і їм іноді буває важко міркувати про параметри текстів, які добираються, з точки зору їх наукової повноти, завершеності, але прагнути до цього необхідно.

4. Крім тематичної цілісності, текст повинен мати також і структурну єдність, з аналізу якої і починається знайомство з текстом. Розкриття особливостей тексту у процесі читання може відбуватися у вигляді такої послідовності: аналіз синтаксичної структури, розкриття значень лексичного наповнення структур, що містяться у тексті (повтор лексики слугує ознакою тематичної єдності тексту) встановлення смислової єдності тексту.

5. Сміслові закінчення тексту є таким параметром, котрий тісно пов'язаний з іншими (насамперед зі структурним закінченням тексту). Добираючи навчальні та екзаменаційні тексти, слід звертати увагу на те, щоб вони містили яскраві приклади, на яких можна показати і розвинути вміння розпізнавання діалектичного зв'язку між структурною завершеністю і смисловою несамостійністю, які виражаються, зокрема, у послідовності вживання англійських видочасових форм.

Ці й деякі інші параметри зв'язного тексту - у разі врахування їх у процесі добору всіх видів тексту, які використовуються у навчанні читання наукової літератури англійською мовою, — дозволять значно збільшити вимоги до якості розуміння й перекладу спеціальних текстів, що висуваються у процесі навчання та на іспитах. Під час аналізу помилок та неточностей, що були виявлені у навчальних та екзаменаційних перекладах, відзначається постійна присутність у них одного недоліку: саме ті особливості тексту, які виявляються тільки на рівні зв'язаних уривків, часто бувають не зовсім правильно і точно передані відповідними мовними засобами перекладу, що може бути зумовлене або їх недостатньо повним і глибоким розумінням та осмисленням мовою оригіналу або

відсутністю навичок їх адекватного передавання мовою перекладу, як правило, рідною мовою. Це ще раз показує, що при доборі навчальних та екзаменаційних текстів не враховуються належним чином мовні особливості, що виявляються тільки у зв'язному тексті, тобто ті, що стосуються лінгвістики тексту.

Доцільно сформулювати типові вимоги до основних характеристик навчальних та екзаменаційних текстів, - обов'язкові для викладачів, котрі добирають тексти англійською мовою для

різних видів роботи зі студентами вищих технічних навчальних закладів як протягом навчального процесу, так і для іспитів.

Література

1. Зильберман Л.И. Лингвистика текста и обучение чтению английской литературы. - М.: Наука, 1988. - 157 с.
2. Зильберман Л.И. К вопросу о смысловом анализе текста в процессе обучения чтению // Иностранный язык для научных работников. - М. 1978.-С.35-37.
3. Тонн А. важ Дейк. Вопросы прагматики текста // Новое в зарубежной лингвистике. - М., 1979. - С, 14-18.
4. Троянская Е.С. Лингвостилистические основы отбора учебных текстов для обучения чтению научной литературы // Функциональные стили и преподавание иностранных языков. - М., 1982. - С.80-84.
5. Шмидт З. Текст и история как базовые категории // Новое в зарубежной лингвистике. - М., 1972. - С. 21-23.